

geschiedenis en staatsinrichting CSE GL en TL

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- De vakinhoudelijke argumenten waarvan sprake is in de algemene regel 3.3 moeten voor het vak geschiedenis en staatsinrichting afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijk verantwoorde publicaties.
- Indien in een antwoord ‘voorbeeld van een juist antwoord’ staat, bevat het antwoord **voorbeelden** van juiste antwoorden. Het is **geen** opsomming van alle denkbare juiste antwoorden.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

HISTORISCH OVERZICHT EN STAATSINRICHTING VANAF 1848

Nederland (1848-1914)

1 B

2 C

3 **maximumscore 1**
het recht van enquête

4 **maximumscore 2**
Bij 1 hoort (Abraham) Kuyper.
Bij 2 hoort (Aletta) Jacobs.
Bij 3 hoort (Herman) Schaepman.

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

Opmerking

Als bij 2 de naam van (Wilhelmina) Drucker genoemd wordt, mag dit antwoord goed gerekend worden.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- politieke stroming: socialisme 1
- De politieke stroming blijkt uit (een van de volgende): 1
 - de (schampere) opmerking (van de politicus/de man rechts) dat een arbeider elke week ‘maar’ 10 gulden hoeft te sparen (dat was in die tijd een hoop geld).
 - de scherpe tegenstelling in de tekening tussen arm en rijk (of een voorbeeld daarvan).
 - de ongeïnteresseerde/laconieke houding van de politicus/de rijkere/hogere burgerij.

Opmerking

Het tweede scorepunt wordt alleen toegekend als het eerste onderdeel van de vraag juist beantwoord is.

De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)

6 D

7 maximumscore 2

Eerst 5, dan 3, daarna 2, vervolgens 1 en ten slotte 4.

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

8 maximumscore 2

- (onderdeel) 1 1
- (onderdeel) 4 1

9 D

Door de tijd heen

10 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het om verzuiling gaat.

Het Interbellum (1918-1939)

11 C

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De herstelbetalingen waren een oorzaak van de Franse bezetting (van het Ruhrgebied), want de bezetting vond plaats omdat Duitsland de herstelbetalingen niet kon voldoen 1
- De demilitarisatie maakte de bezetting makkelijker, omdat het Duitse leger niet in deze (grens)gebieden mocht zijn (en dus geen weerstand kon bieden aan het Franse en Belgische leger)/niet sterk genoeg was 1

13 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De bron is bruikbaar, omdat het een verslag is van iemand waarin de gevolgen van de planeconomie beschreven worden (met zijn conclusie erbij) 1
- De bron is niet zo betrouwbaar, omdat de schrijver waarschijnlijk een (politieke) bedoeling had met de beschrijving / omdat de schrijver eenzijdig/niet objectief was als communist/West-Europese journalist in zijn verslag / omdat de gegevens waarop de schrijver zich baseert propaganda zijn/verzonnen kunnen zijn / omdat zijn conclusie niet te controleren is 1

Opmerking

Het antwoord bij het tweede deel van de vraag dat het de mening van slechts één persoon is, mag niet goed gerekend worden.

14 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken:

- Regeringsvorm bij onderdeel 1 is democratie, want in de bron staat een zetelverdeling verspreid over meerdere politieke partijen / want er vinden vrije verkiezingen plaats 1
- Regeringsvorm bij onderdeel 2 is dictatuur, want uit de bron blijkt dat er alleen op (Adolf) Hitler/de NSDAP gestemd kan worden / want het stembiljet is al ingevuld 1

Opmerking

Alleen als na een juiste keuze een juiste, bijpassende toelichting volgt, wordt 1 scorepunt toegekend.

15 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat in 1933 Hitler/de NSDAP de macht overgenomen heeft.

Vraag	Antwoord	Scores
16	<p>maximumscore 1</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is (een van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – In Duitsland bleef het particuliere bedrijfsleven bestaan, terwijl in de Sovjet-Unie de meeste bedrijven eigendom van de staat werden. – In Duitsland was het antisemitisme/racisme een belangrijke reden om mensen in kampen te zetten/te vermoorden, terwijl in de Sovjet-Unie racisme (officieel) geen deel uitmaakte van de communistische ideologie. – In Duitsland was de ideologie het nationaal-socialisme, terwijl dat in de Sovjet-Unie het communisme was. <p><i>Opmerking</i> Alleen bij een juist verschil tussen Duitsland en de Sovjet-Unie wordt 1 scorepunt toegekend.</p>	
17	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • (nummer) 3 (= showprocessen) • (nummer) 5 (= zuiveringen) 	<p>1</p> <p>1</p>
18	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • door de economische crisis de ontevredenheid onder de bevolking groeide (onder andere vanwege de groeiende/hoge werkloosheid) / de NSB een oplossing voor de economische crisis beloofde (waardoor de partij meer stemmen kreeg) • een steeds grotere aanhang een bedreiging vormde voor de democratie, omdat de NSB tegen de democratie was / omdat de NSB wilde dat één partij/één leider aan de macht kwam / omdat de NSB geen rekening met een/de minderheid wilde houden 	<p>1</p> <p>1</p>
19	<p>maximumscore 1</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat het gaat om de <i>Anschluss</i>/de aansluiting/de annexatie van Oostenrijk door (nazi-)Duitsland.</p> <p><i>Opmerking</i> Het antwoord 'Oostenrijk komt thuis' mag niet goed gerekend worden.</p>	
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met <i>Heim ins Reich</i> wordt bedoeld dat alle (etnische) Duitsers/ Duitstaligen in Duitsland/binnen de nieuwe/Duitse grenzen zouden moeten wonen • Dit begrip past bij de bron, want Oostenrijk is een land waar Duits gesproken wordt en het moest zich (volgens de nazi's) bij Duitsland aansluiten (zodat Oostenrijk weer 'thuiskwam') 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 A

De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)

22 **maximumscore 1**
Operatie Barbarossa

23 **maximumscore 2**

- (nummer) 3 (= collaboratie) 1
- (nummer) 6 (= propaganda) 1

24 A

25 **maximumscore 2**
Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De man was fout, want hij was (actief) lid van de NSB / hij was lid van een organisatie die geen joden wilde helpen 1
- De man was niet fout, want hij hield zich bezig met hulpprogramma's (van de NSB) / liefdadigheid 1

26 **maximumscore 1**
(het recht op) vrijheid van vereniging en vergadering

Opmerking

Vrijheid van meningsuiting mag niet goed gerekend worden.

27 **maximumscore 2**
Bij verhaal a hoort reden 4 (= verzetsdaden plegen).
Bij verhaal b hoort reden 2 (= gedwongen tewerkstelling).
Bij verhaal c hoort reden 3 (= Joods zijn).

indien drie antwoorden juist 2
indien twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 1

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Nederland was toen geen rechtsstaat meer, omdat (een van de volgende):

- Joden/Joodse bezittingen niet werden beschermd door de overheid.
- de overheid/de Duitse bezetter de wet overtrad door een nep-bank op te richten.
- er voor Joden blijkbaar geen rechtsgelijkheid/rechtszekerheid/recht op bezit meer bestond.
- de overheid/de Duitse bezetter het geld/de bezittingen van de Joden roofde/in beslag nam (in plaats van hun bezit te beschermen) / er geen mogelijkheid was om een beroep te doen op een rechter.

29 maximumscore 1

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Bewering 2 is juist, want dat de Holocaust juist zorgvuldig gepland/een van tevoren bedacht plan was (en geen spontane/onvoorbereide actie), blijkt uit het roven van Joods geld en kostbaarheden / blijkt uit het door Joden laten betalen van hun eigen deportatie / blijkt uit het op de hoogte zijn van de plannen bij de directie.

Opmerking

Alleen als na 'bewering 2' een juiste verklaring volgt, wordt 1 scorepunt toegekend.

30 C

Door de tijd heen

31 F

32 maximumscore 2

- Bij kaart 1 hoort het bondgenootschap Centralen 1
- Bij kaart 2 hoort het bondgenootschap As-mogendheden 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

33 maximumscore 2

Foto 1 hoort bij periode b (= 1946-1950).
 Foto 2 hoort bij periode c (= vanaf 1950).
 Foto 3 hoort bij periode a (= 1942-1946).
 Foto 4 hoort bij periode b (= 1946-1950).
 Foto 5 hoort bij periode a (= 1942-1946).
 Foto 6 hoort bij periode b (= 1946-1950).

indien zes antwoorden juist	2
indien vijf of vier antwoorden juist	1
indien minder dan vier antwoorden juist	0

Opmerking

Bij foto 1 mag het antwoord periode a (1942-1946) ook goed gerekend worden.

Europa en de wereld (1945-1989)

34 A

35 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat dit bericht toen niet in de Oostbloklanden gepubliceerd kon worden, omdat er in deze landen geen vrijheid van meningsuiting/persvrijheid was / omdat er sprake was van een communistische dictatuur.

36 maximumscore 1

Voorbeeld van een juist antwoord is (een van de volgende):

Er is sprake van continuïteit, want bij beide gebeurtenissen worden de opstanden met geweld onderdrukt door de Sovjet-Unie/het Rode Leger / want het ondergraven van de macht van de Sovjet-Unie wordt niet geaccepteerd.

of

Er is sprake van verandering, want tijdens de Hongaarse Opstand vielen alleen Russische tanks/troepen Hongarije binnen/bij de Praagse Lente deden ook tanks/troepen uit andere Warschaupactlanden (waaronder Hongarije) mee / want de Sovjet-Unie greep later in.

Opmerking

Alleen als na een keuze een juiste, bijpassende verklaring volgt, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
37	maximumscore 2 • (bewering) 3 • (bewering) 5	1 1
38	maximumscore 2 zin 1: Tweede Kamer zin 2: Eerste Kamer zin 3: Beatrix indien drie antwoorden juist indien twee antwoorden juist indien minder dan twee antwoorden juist	 2 1 0
39	B	
40	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: • Met 'ná de oorlog' wordt bedoeld (na) de Tweede Wereldoorlog • De internationale situatie die bedoeld wordt, is de machtsstrijd/de Koude Oorlog/de wapenwedloop tussen de Verenigde Staten/het kapitalisme enerzijds en de Sovjet-Unie/het communisme anderzijds (wat als een dreiging werd ervaren/zou kunnen leiden tot een nieuwe oorlog)	1 1

Door de tijd heen

41 maximumscore 2

periode	leider	gebeurtenis
1928-1953	3 (= Stalin)	a (= Blokkade van Berlijn)
1953-1964	1 (= Chroesjtsjov)	b (= bouw van de Berlijnse Muur)
1985-1991	2 (= Gorbatsjov)	c (= val van de Berlijnse Muur)

indien zes antwoorden juist	2
indien vijf of vier antwoorden juist	1
indien minder dan vier antwoorden juist	0

De nieuwe wereldorde (vanaf 1990)

42 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat Duitsland (na de val van de Berlijnse Muur) weer één land werd / dat de Duitse eenwording/hereniging (van Oost- en West-Duitsland op 3 oktober 1990) tot stand was gekomen / dat de Berlijnse Muur was gevallen.

43 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het gaat over de invoering van de euro.

44 C

Door de tijd heen

45 maximumscore 2

Bij onderdeel 1 hoort begrip b (= multiculturele samenleving).

Bij onderdeel 2 hoort begrip e (= uitbreiding van de NAVO).

Bij onderdeel 3 hoort begrip a (= internationaal terrorisme).

Bij onderdeel 4 hoort begrip d (= secularisatie).

indien vier antwoorden juist	2
indien drie of twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.

Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 11 juli.

6 Bronvermeldingen

Alle internetbronnen zijn voor het laatst geraadpleegd op 4 januari 2021.

bron 1	naar: NL-HtSA Archiefnummer 0002 Stads- en gemeentebestuur van 's-Hertogenbosch, 1801-1971, inv.nr. 12/8-f195v
bron 2	naar: https://nl.wikipedia.org/wiki/Parlementaire_enquête_naar_de_accijns_op_zout
bron 3	naar: https://iisg.amsterdam/en/detail?id=https%3A%2F%2Fiisg.amsterdam%2Fid%2Fitem%2F712439
bron 4	onderdeel 1 naar: Grondwet 1917, hoofdstuk 10, artikel 192 onderdeel 2 naar: Grondwet 1848, hoofdstuk 3, artikel 78 onderdeel 3 naar: Grondwet 1985, hoofdstuk 1, artikel 223 onderdeel 4 naar: Grondwet 1917, hoofdstuk 3, artikel 82 onderdeel 5 naar: Grondwet 1848, hoofdstuk 2, artikel 53

- bron 5 naar: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view?identificer=SFA03%3ASFA022802771>
- bron 6 naar: <https://nl.pinterest.com/pin/486107353528199643/>
- bron 7 naar: <https://archive.org/stream/punchvol156a157lemouoft#page/n1047/mode/2up>
- bron 8 naar: Sidney en Beatrice Webb, Soviet Communism: A New Civilisation? Vol. II, Londen/New York/Toronto 1936, pag. 751 en 1124.
- bron 9 onderdeel 1: naar: https://nl.wikipedia.org/wiki/Duitse_Rijksdagverkiezingen_november_1932
 onderdeel 2: https://de.wikipedia.org/wiki/Reichstagswahl_im_Deutschen_Reich_1936#/media/File:Wahlzettel-3.-Reich.jpg
- bron 10 naar: Stalin en de Grote Terreur Er zetelde een nieuwe tsaar in het Kremlin (in: Historisch Nieuwsblad, nummer 3, 2007, pag. 18-23).
- bron 11 <https://wo2verzameling.nl/tag/10-april-1938/>
- bron 12 naar: https://en.wikipedia.org/wiki/Peace_for_our_time
- bron 13 naar: Volk en Vaderland, 23 juni 1941.
- bron 14 afbeelding 1: <https://sdphs.org/index.php/11-blog/11-george-f-bland-sr>
 afbeelding 2: <https://worldwar2database.com/sites/default/files/wwii1414.jpg>
- bron 15 naar: <https://www.anderetijden.nl/aflevering/577/Echtgenote-van-een-NSBer>
- bron 16 verhaal a: naar: <https://historiek.net/artis-in-oorlogstijd/55758/>
 verhaal b: naar: <https://geheugenvanoost.amsterdam/page/19010/duiken-voor-de-arbeitseinsatz>
 verhaal c: naar: A. Frank, Het Achterhuis, Amsterdam 1984, pag. 38.
- bron 17 naar: <https://www.joodsamsterdam.nl/lippmann-rosenthal/>
- bron 18 naar: <http://archieff.ntr.nl/deoorlog/page/dossiers/780448/Indonesisch+nationalisme.html>
 NTR De Oorlog, deel 7.
- bron 19 eigen beheer Cito / CvTE
- bron 20 foto 1: 1947 <https://dekanttekening.nl/samenleving/laat-het-maar-gaan-het-ligt-achter-ons-dat-is-indisch-zwijgen/>
 foto 2: 1950/1951 <https://www.dvhn.nl/premium/Kamp-Westerbork-werd-Schattenberg-21005050.html>
 foto 3: 1945 <https://www.entoen.nu/nl/kalender/06/1970-06-21>
 foto 4: 1949 <https://30dagenopzee.nl/over-repatriering/einde-kolonie>
 foto 5: 1945 <https://30dagenopzee.nl/over-repatriering/einde-kolonie>
 foto 6: 1947 <https://www.groene.nl/artikel/gelijke-monniken-gelijke-kepie-gaat-niet-op>
- bron 21 naar: <http://www.centre-robert-schuman.org/robert-schuman/the-schuman-declaration?langue=en>
- bron 22 29-10-1956 Volkskrant
- bron 23 naar : <https://verhalen.trouw.nl/50-jaar-dolle-minas/> en <https://historiek.net/nora-rozenbroek-plasrecht/86379/>
- bron 24 naar: R.Buikema en M. Meijer, Kunsten in beweging 1980-2000, Den Haag 2004, pag. 440; https://www.dbnl.org/tekst/meij017cult02_01/meij017cult02_01_0025.php
- bron 25 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/db/Demonstranten_op_het_Malieveld_met_spandoek_lk_ben_van_na_de_oorlog_en_dat_wil_%2C_Bestanddee_lnr_932-7497.jpg
- bron 26 eigen beheer Cito / CvTE

bron 27

onderdeel 1: naar: Lange Frans en Baas B: Het land van;

<https://www.songteksten.nl/songteksten/342996/lange-frans---baas-b/het-land-van.htm>

onderdeel 2: naar: <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi3akt70m1yx>

onderdeel 3: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:UA_Flight_175_hits_WTC_south_tower_9-11_edit.jpeg

onderdeel 4: <http://www.flatspot.nl/2015/04/skatepark-review-skatehal-arnhem/church-skatehal-arnhem-2015-netherlands-skatepark-4/>